

УДК 331.101.262

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Зубрицька Я.О., к.е.н., доцент кафедри Управління персоналом і економіки праці Запорізького національного технічного університету (Україна).

Зубрицька Я.О. Оцінка впливу внутрішніх факторів на результативність трудового потенціалу підприємства.

З'ясовано, що на процес формування трудового потенціалу підприємства впливають ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які є взаємопов'язаними. У статті розглянуто взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на рівень та результативність трудового потенціалу агропромислового підприємства. Надано схему їхнього взаємного впливу на трудовий потенціал підприємства. За об'єкт дослідження було обрано підприємства найбільш типових для регіону у цій галузі організаційно-правових форм господарювання, які відносяться до середнього бізнесу. Визначено суб'єкти зовнішніх чинників формування трудового потенціалу підприємства та конкретизовано їхній вплив на рівень трудового потенціалу підприємства. За допомогою методу кореляції та регресії надано оцінку впливу внутрішніх факторів на результативність трудового потенціалу, здійснено ранжування цих факторів на різні групи за ступенем та характером їхнього впливу на фінансовий результат господарської діяльності підприємства.

Ключові слова: трудовий потенціал, результативність, внутрішні фактори, зовнішні фактори

Зубрицкая Я.О. Оценка влияния внутренних факторов на результативность трудового потенциала предприятия.

Выяснено, что на процесс формирования трудового потенциала предприятия влияют ряд внешних и внутренних факторов, которые являются взаимосвязанными. В статье рассмотрена взаимосвязь внешних и внутренних факторов, влияющих на уровень и результативность трудового потенциала агропромышленного предприятия. Предоставлено схему их взаимного влияния на трудовой потенциал предприятия. Объектом исследования были выбраны предприятия наиболее типичных для региона в этой области организационно-правовых форм хозяйствования, которые относятся к среднему бизнесу. Определены субъекты внешних факторов формирования трудового потенциала предприятия и конкретизированы их влияние на уровень трудового потенциала предприятия. С помощью метода корреляции и регрессии дана оценка влияния внутренних факторов на результативность трудового потенциала, осуществлено ранжирование этих факторов на различные группы по степени и характеру их влияния на финансовый результат хозяйственной деятельности предприятия.

Ключевые слова: трудовой потенциал, результативность, внутренние факторы, внешние факторы.

Zubrytska Ya. Assessment the impact of external factors on the effectiveness of the labour potential of the enterprise.

It was found that the process of labor potential formation of the enterprise is affected by a number of internal and external factors that are interrelated. The article determines the relationship of internal and external factors which are affecting at the level and the efficiency of labor potential of agro-industrial enterprises. The scheme of their mutual influence on the labor potential of the enterprise is represented. The object of the study was chosen according to the most typical organizational and legal forms of enterprises' management for the region and this field, in the medium-sized businesses. The subject of external factors of the formation of labor potential of the enterprise is determined and their impact on the labor potential of the enterprise is specified. Using the method of correlation and regression the assessment of impact of external factors on the effectiveness of labor potential is provided, the ranking of these factors is carried into different groups according to the degree and nature of their impact on the financial results of operations.

Key words: labour potential, effectiveness, external factors, internal factors.

Постановка проблеми та виділення невирішеної проблеми. На сьогодні серед наукової спільноти не існує єдиної думки щодо визначення категорії «трудовий потенціал» та щодо методології його оцінювання на мікроекономічному рівні. Вчені по-різному розглядають механізм формування трудового потенціалу підприємства, визначають різні фактори, що впливають на його рівень та зазвичай дають їм описову оцінку. Нами запропоновано використовувати математичний метод кореляції та регресії для того, щоб кількісно визначити даний вплив та ступінь взаємозв'язку кожного фактору з результативним показником трудового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ формування та управління трудовим потенціалом присвятили свої праці багато вітчизняних та зарубіжних вчених: О. О. Бендасюк, Л. О. Корчевська, С. Т. Дуда, В. Приймак, А. В. Линенко, В. М. Лич, Н. В. Каленіна, С. Г. Радько, Б. Кліяненко, Л. В. Галаз, І. І. Бажан, А. В. Череп, О. С. Федонін, Л. М. Дулуб, Л. В. Мішковець, В. С. Васильченко, Л. А. Янковська та інші.

Мета наукової статті. Визначити кількісно вплив внутрішніх факторів на рівень трудового потенціалу підприємства та оцінити їхній взаємозв'язок на прикладі конкретних підприємств.

Результати дослідження. Базою формування та управління трудовим потенціалом є взаємопов'язані фактори впливу на об'єкт дослідження. На нашу думку, важливим є визначення цих чинників та розуміння їхнього прямого та опосередкованого впливу не тільки на трудовий потенціал, але й один на одного. Для систематизації вищезгаданого аспекту пропонуємо розглянути фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. До того ж, пропонуємо поділити їх на чинники попиту та пропозиції, що також важливо враховувати за розробки політики управління трудовим потенціалом підприємства АПК (рис. 1.).

До факторів зовнішнього середовища, які впливають на управління трудовим потенціалом можна віднести наступні суб'єкти [1, с. 61; 2, с. 116; 3, с. 194]:

- держава, що є одним з найвпливовіших чинників й має велике значення в формуванні та регулюванні зовнішнього середовища. Зокрема, пропонуємо виділити сферу економічного (пільги, субсидії, обмеження) та соціального середовища (соціальних захист працівників), як найбільш вагомі фактори впливу на об'єкт дослідження;
- конкуренти, які є головним стимулюючим чинником для внутрішнього середовища підприємства (кількість конкурентів на ринку збуту, конкурентні переваги, політика та стратегія конкурентів тощо);
- споживачі є також впливовим мотивуючим фактором, їхня купівельна спроможність та вибагливість формує попит на сільськогосподарську продукцію та послуги й, таким чином, визначає кількісно-якісну характеристику потребу в робочій силі;
- ринок праці пропонує базу формування трудового потенціалу підприємства АПК;
- прямі (постачальники тощо) та опосередковані (заклади освіти, охорони здоров'я тощо) партнери надають змогу корегувати чинники внутрішнього середовища підприємства й змінювати власні можливості, реалізовувати потенціал.

Сутність та механізм взаємодії зовнішніх факторів було розкрито у статті [4]. В даній роботі пропонуємо детальніше розглянути сутність та методи визначення зовнішніх факторів, які впливають на підприємство. Чинники зовнішнього середовища мають опосередкований вплив через фактори внутрішнього середовища. Так, ринок праці, формуючи кількісно-якісний кадровий склад визначає рівень трудових можливостей. Держава змінюючи соціально-економічне середовище регулює фінансові надходження підприємства та рівень мотивації праці співробітників тощо. Партнери можуть впливати на якісні характеристики персоналу, тим самим збільшувати їх трудові можливості.

До того ж, маємо чинники пропозиції на споживчому ринку – фактори внутрішнього середовища та держава, конкуренти, партнери, ринок праці. Та фактор попиту – споживачі. Перші реалізуються у якості кінцевої продукції чи послуги, формуючи трудовий потенціал підприємства, другий – висуває вимоги як до кінцевого продукту споживання, так й, відповідно, до кількісно-якісного складу

робочої сили, за допомогою трудових можливостей якої буде досягнуто попередньо встановлені вимоги.

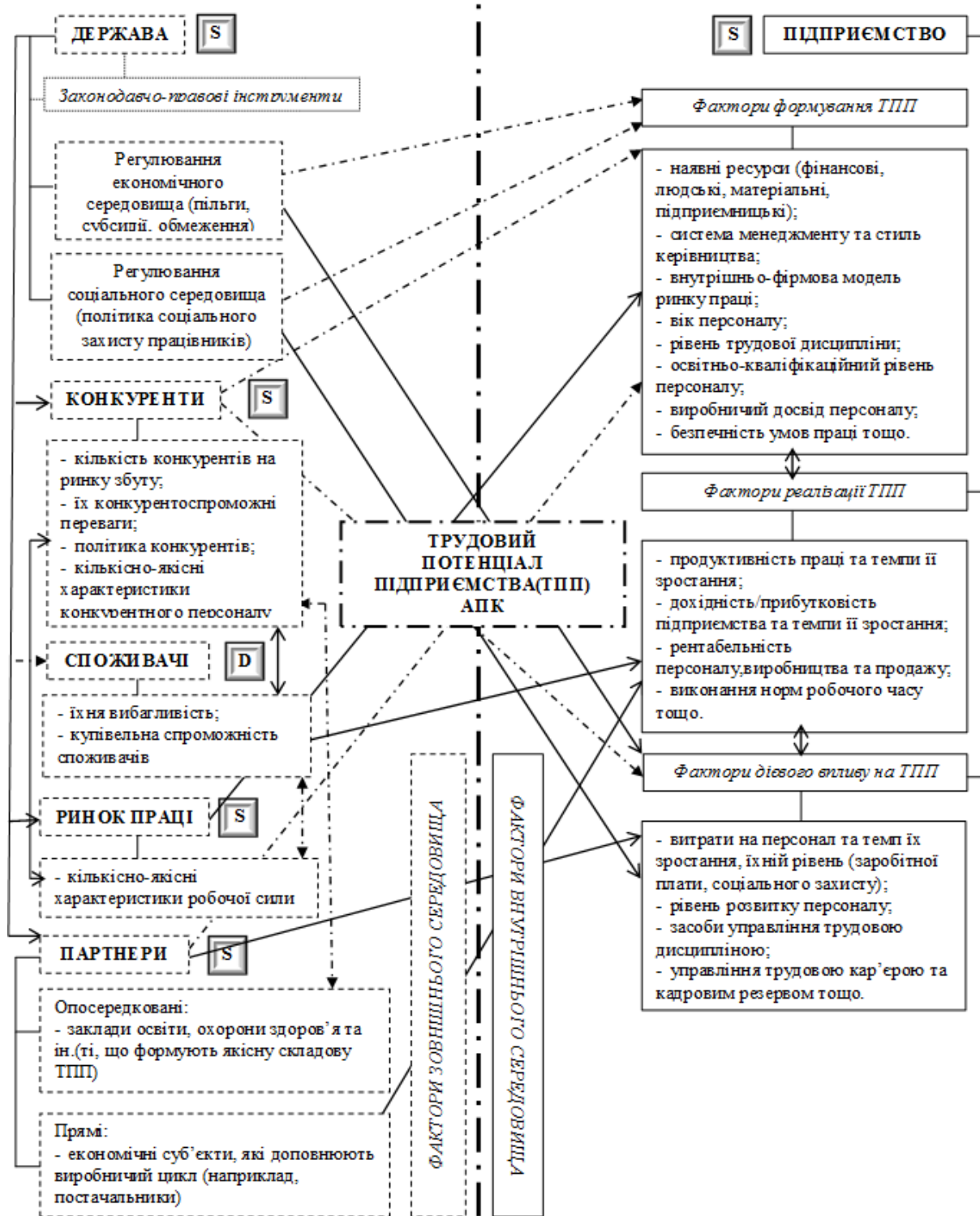

Рис. 1 - Схема взаємного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на трудовий потенціал підприємства

Примітки до рис.1.

- D** - фактор попиту на сільськогосподарську продукцію;
- S** - фактор пропозиції сільськогосподарської продукції;

- прями фактор впливу на формування трудового потенціалу підприємства АПК;
- - - - - опосередкований фактор впливу на формування трудового потенціалу підприємства АПК.

Конкретизувати систему взаємних впливів, на нашу думку, достатньо обґрунтовано можна за допомогою математичного методу такого, як застосування кореляційний аналіз. Кореляційний аналіз дозволяє з'ясувати наявність залежності між двома випадковими величинами. Отже, маємо змогу визначити ступінь залежності між детермінантами, а саме тісноту їхнього впливу один на одного (за

методикою парної регресії) [3, с. 193; 5, с. 190; 6, с. 62; 7, с. 285-289]. При чому, обирається один результативний показник й фактор, що на нього впливає. За допомогою даної методики можна також спрогнозувати взаємозалежну поведінку показників у майбутньому.

Ведучи мову про управління трудовим потенціалом підприємства АПК, в ролі результативного показника пропонується обрати чистий прибуток, або частку чистого прибутку в розрахунку на 1 особу за рік (для кращої репрезентативності для кожного чинника) – Y_i . Даний показник фактично презентує ефективність трудового потенціалу підприємства. До того ж являється одним з основних індикаторів економічної успішності підприємства. Використовуючи метод парної регресії зможемо обґрунтовано визначити фактори (X_i), які мають прямий та опосередкований вплив трудовий потенціал підприємства (включаючи міру їхнього впливу) [8, с. 110].

За допомогою методу кореляції розрахуємо коефіцієнти кореляції для того, щоб визначити чинники прямого та опосередкованого впливу [7, с. 285-289]. Вибір саме цих двох підприємств обумовлюється тим, що, по-перше, вони презентують найбільш розповсюджені організаційно-правові форми господарювання Запорізької області. По-друге, мають подібну чисельність та структуру персоналу, відносяться до підприємств середнього бізнесу (відповідно до розмірів річних доходів), тобто ці два підприємства є співставними (на відміну від акціонерних товариств, основні індикатори трудового потенціалу яких кількісно значно різняться). У той же самий час особливості їхньої організаційно-правової форми дають можливість відслідкувати специфіку впливу чинників трудового потенціалу саме за цією ознакою [9, с. 303; 10, с. 35; 11, с. 318].

Усю сукупність отриманих в результаті розрахунків коефіцієнтів кореляції пропонується відразу згрупувати наступним чином: фактори з високим коефіцієнтом кореляції (0,8-1 по модулю), з середнім коефіцієнтом кореляції (0,6-0,79 по модулю) та низьким коефіцієнтом кореляції (0-0,59 по модулю). Таким чином, першу групу чинників назвемо факторами прямого впливу, наступну – факторами незначного впливу, останню – факторами опосередкованого впливу [8]. Дослідимо вплив факторів на результативний показник трудового потенціалу ФГ «Марія» та ТОВ «Валена» (табл. 1).

Таблиця 1

Групування факторів впливу на трудовий потенціал підприємств АПК за коефіцієнтами кореляції (X_i)

ФГ «Марія»		ТОВ «Валена»	
Фактори (X_i)	Коефіцієнт кореляції	Фактори (X_i)	Коефіцієнт кореляції
<i>Фактори прямого впливу (високий коефіцієнт кореляції (0,8-1))</i>			
Фондоозбросність машинами та обладнанням, тис.грн./люд.	0,99007	Вартість основних засобів, тис. грн	0,83693
Фондоозбросність, тис.грн./люд.	0,98389	Продуктивність праці, тис. грн./ос. за рік	0,82277
Вартість машин та обладнання, тис. грн за рік	0,97256	Фондоозбросність (загальна), тис.грн./люд.	0,809
Вартість основних засобів, тис. грн	0,96748	Фондоозбросність машинами та обладнанням, тис.грн./люд.	0,80884
Продуктивність праці, тис. грн./ос. за рік	0,96205	Рентабельність персоналу	0,8008
Середня заробітна плата по підприємству, тис. грн. в рік	0,95884		
Усього витрат на виробництво, тис. грн за рік	0,92384		
Середньооблікова кількість за рік, осіб	-0,88182		
Фонд оплати праці всіх працівників, тис. грн.	0,83792		
<i>Фактори незначного впливу (середній коефіцієнт кореляції (0,6-0,79))</i>			
Рентабельність персоналу	0,792663	Повна собівартість, тис. грн.	0,75228
Частка затрат на персонал, %	-0,67157	Усього витрат на виробництво, тис. грн	0,71278
Площа угідь, га	-0,63674	Фонд оплати праці всіх працівників, тис. грн.	0,68977
Фактична продуктивність праці, год./ос. в рік	0,60343	Частка затрат на персонал, %	-0,67558
		Фактична продуктивність праці, год./ос. в рік	-0,60679
		Середня заробітна плата по підприємству, тис. грн. в рік	0,62959
<i>Фактори опосередкованого впливу (низький коефіцієнт кореляції (0,59-0))</i>			
Повна собівартість, тис. грн.	0,576042	Середньооблікова кількість за рік, осіб	0,58589
Кількість свиней	-0,4512		
Середньорічне поголів'я худоби	-0,44027	Рентабельність продукції рослинництва	-0,27649
Кількість великої рогатої худоби	-0,25153	Виконання норм робочого часу	-0,0622
Рентабельність продукції рослинництва	-0,23671		
Виконання норм робочого часу	-0,05318		
Рентабельність продукції тваринництва	-0,01199		

Складено автором

- результативний показник ФГ «Марія» має більшу кількість факторів сильного та опосередкованого впливу, натомість показник ефективності трудового потенціалу ТОВ «Валена» має більшу кількість чинників незначного впливу;

- неоднаковим є й перелік факторів, що ввійшли до кожної групи, що можна пояснити специфікою діяльності кожного сільськогосподарського підприємства агропромислового комплексу;

- однозначними показниками опосередкованого впливу для обох підприємств є такі чинники, як рентабельність продукції та виконання норм робочого часу;

- наявні й певні спільні риси щодо факторів прямого впливу – фондоозбросність всіх видів, продуктивність праці, вартість основних засобів;

- частку витрат на персонал в обох випадках було визначено, як фактор незначного впливу;

- цікавим є той факт, що на ФГ «Марія» показник середньооблікової чисельності персоналу належить до групи факторів прямого впливу у той час, як на ТОВ «Валена» даний індикатор за коефіцієнтом кореляції визначено як фактор опосередкованого впливу.

На нашу думку, для подальшого більш детального дослідження факторів прямого впливу варто скористатися методом парної регресії. Даний метод доповнюючи попередній використовується в статистиці для виявлення залежності між двома випадковими величинами генеральної сукупності. На відміну від першого метода, даний має на меті побудову математичної моделі, яка дасть змогу надати прогностичну оцінку.

Бачимо, що майже всі фактори прямого впливу на трудовий потенціал підприємства мають пряму залежність з результативним показником. Лише чисельність персоналу має обернену залежність. Даний аспект можна пояснити надмірним перевантаженням виробничих потужностей сільськогосподарського підприємства персоналом. До того ж, всю сукупність даних чинників можна умовно розділити на дві групи – ті, примноження яких веде до зростання чистого прибутку та ті, примноження яких запобігає збитковості сільськогосподарського підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Ранжування факторів прямого впливу на трудовий потенціал підприємств АПК за характером їхнього впливу на фінансове становище підприємства

Становище підприємства			
Фактори, що примножують чистий прибуток	Причина класифікації	Фактори, що запобігають фінансовим збиткам	Причина класифікації
ФГ «Марія»			
Вартість основних засобів	додатний коефіцієнт b	Середньооблікова чисельність персоналу	від'ємний коефіцієнт a при додатному коефіцієнті b
Фондоозбросність		Фонд оплати праці	від'ємний коефіцієнт b
Фондоозбросність машинами та обладнанням		Продуктивність праці	
Вартість машин та обладнання		Середня заробітна плата	
		Фактична продуктивність праці	
	Повна собівартість продукції		
		Загальні витрати на виробництво	
ТОВ «Валена»			
Продуктивність праці	додатний коефіцієнт b	Вартість основних засобів	від'ємний коефіцієнт b
Фондоозбросність		Рентабельність персоналу	
Фондоозбросність машинами та обладнанням			

Складено автором

Розглядаючи залежності між показниками на двох підприємствах маємо неоднозначність зв'язків – на ФГ «Марія» вартість основних засобів є фактором, що примножує результативність трудового потенціалу підприємства, а продуктивність праці – фактор, що запобігає фінансовим збитками підприємства. Натомість, на ТОВ «Валена» ці чинники помінялися місцями в даних групах. Проте фондоозброєність персоналу в обох випадках залишилася чинником, що примножує можливості трудового потенціалу підприємства АПК.

Висновки та пропозиції. Отже, відмінні риси результатів кореляційно-регресійного аналізу свідчать про необхідність врахування особливостей кожного підприємства в управлінні трудовим потенціалом підприємства АПК. А систематизація спільних рис дає можливість визначити важелі впливу на його ефективність. Для подальшого оцінювання трудового потенціалу та факторів, які на нього впливають рекомендуємо скористатися методом множинної регресії. Бо саме він дозволить побудувати математичну модель щодо розміру трудового потенціалу підприємства з урахуванням декількох факторів, які на цей розмір впливають. До того ж, даний математичний метод дозволяє оцінити ступінь взаємного впливу цих факторів на розмір трудового потенціалу та один на одного.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Экономика сельского хозяйства: учебн. пособ. / [Минаков И. А., Смирнов Г. Е., Касторнов Н. П. и др.]; под ред. И. А. Минакова. — М.: КолосС, 2006. — 288с.
2. Управление персоналом организации: учебник / Под ред. А.А. Кибанова. — 4-е изд., доп. И перераб. — М.: ИНФРА-М, 2010. — 695 с.
3. Зубрицька Я. О. Оцінка факторів впливу на трудовий потенціал підприємства АПК / Я. О. Зубрицька // Міжнародна школа-симпозіум «Аналіз, моделювання, управління, розвиток економічних систем» (АМУР-2013). — м. Севастополь, 2013 р. — С.193-196.
4. Стаття мелітополь 2014
5. Гмурман В.Е. Руководство к решению задач по теории вероятностей и математической статистике: учеб. пособие для студентов вузов / В.Е. Гмурман. — М.: Высш.шк., 2001. — 400 с.
6. Фатхутдинов Р.А. Разработка управленческого решения: учебник для вузов. — 2-е изд., доп. — М.: ЗАО «бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. — 272 с.
7. Шишкин Е.В. Математические методы и модели в управлении: учеб. пособие / Е.В. Шишкин, А.Г. Чхартишвили. — М.: Дело, 2004. — 440 с.
8. Зубрицька Я.О. Використання кореляційно-регресійного аналізу в управлінні трудовим потенціалом підприємства АПК / Я. О. Зубрицька // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 18. — С. 110-113.
9. Справочник по математике для экономистов: учеб. пособие / Под ред. В.И. Ермакова. — 3-е изд., перераб. И доп. — М.: ИНФРА-М, 2011. — 464 с.
10. Красс М.С. Математика для экономических специальностей: учебник. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 464 с.
11. Зубрицька Я. О. Застосування методу множинної регресії в управлінні трудовим потенціалом підприємства АПК / Я. О. Зубрицька // Формування соціально-економічного розвитку суспільства: зб. матеріалів міжнар. науково-практичної конференції. — Одеса: ЦЕДР, 2013. — С. 75-78.

УДК 330.87

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ**

Іксарова Н.О., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки Київського національного торговельно-економічного університету (Україна)

Іксарова Н.О. Соціальна відповідальність як елемент стратегії економічного розвитку транснаціональних корпорацій

У статті досліджено сутність соціальної відповідальності як економічної категорії та основні принципи її реалізації. Визначено, що до основних причин підвищення ролі соціальної відповідальності в розвитку ТНК є перенасичення ринку стандартизованими товарами, в результаті чого корпораціям доводиться шукати додаткові інструменти збереження прихильності споживачів, найбільш ефективним серед яких є надання покупцям можливості за умови купівлі необхідної продукції задовольнити не лише базові, але і ієрархічно вищі потреби: потребу у безпеці, соціалізації, самовираженні. Обґрунтовано, що наслідком актуалізації парадигми соціальної відповідальності стає підвищення рівня соціальної захищеності населення та перерозподіл коштів від найбільших суб'єктів світового господарства (ТНК) до найбільш вразливих соціальних груп. Доведено, що за умови посилення впливу на вітчизняний ринок зарубіжних ТНК відбувається зміна